

*Роман Петрович Луцький,
доцент кафедри церковно-канонічних
та конституційно-правових дисциплін
Івано-Франківського університету
імені Короля Данила Галицького,
кандидат юридичних наук*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОЗИТИВНОГО ПРАВА

Позитивна теорія (або теорія позитивного права), що підсумовує дані аналітичної юриспруденції, — це самодостатня юридична наука, предметом якої є догма права [6, с. 213]. Саме вона із своїми «відгалуженнями» (історією права, порівняльним правознавством) і у поєднанні з соціологією права, займає гідне місце в системі юридичних наук, виконує у всьому комплексі юридичних знань свої особливі та незамінні функції сфери законодавства. А позитивне право являється основою цієї теорії і визначення сутності та особливостей даної категорії має визначальне значення для усвідомлення позитивного підходу щодо розуміння основ правотворення. Саме ці положення становлять актуальність піднятої проблематики.

Методологічною основою статті стали праці С. Алексеєва, В. Бабкіна, В. Бачиніна, В. Журавського, М. Костицького, В. Нерсесянца, Н. Оніщенко, М. Панова, О. Копиленка, Н. Пархоменко, С. Сливки, Л. Фуллера, Р. Халфіна, Ю. Шемшушенка, які сприяють осмисленню поточних процесів в теорії права та мають важливе значення для подальшого їх дослідження.

Виходячи з тих фундаментальних основ, які вони заклали, вважаю за доцільне провадити власні дослідження визначеної проблематики.

Метою написання даної статті є визначення сутності та особливостей позитивного права на основі правильного розуміння тих першооснов, які являються ключовими факторами в процесі законотворення. Саме останні окреслюють ті складові, що характеризують сутність так званого державного (позитивного) права.

Право — це феномен, що можливий лише у суспільстві, що складається з громадян, які є повноцінними суб'єктами права [5, с. 139].

У кожному політично-організованому суспільстві існує право, яке охоплює такі основні права людини, як: право на життя, право на свободу, право на рівний еквівалент при товарному обміні.

Саме природне право являється основою та істотним організмом права, вимогами «правового» характеру, які безпосередньо витікають із життя, з розуму, і вони багато в чому визначають мораль та звичаї, і є головними підставами для оцінки діючого права.

Природні права існують незалежно від того, чи закріплені вони у законі, чи ні; їх зміст впливає з природного порядку речей, з самого життя, з існуючих у суспільстві економічних, духовних і навіть природних чинників. С. Алексеєв вважає, що «якщо в умовах цивілізації право (позитивне право) займає центральне місце в інфраструктурі соціального регулювання, то її початковим елементом, відправним, активним чинником, який відображає вимоги економіки, інші об'єктивно зумовлені вимоги суспільства, є природні права» [1, с. 119].

На відміну від природного права, право в юридичному значенні виступає як позитивне право, виражене в законі, в інших джерелах. Як позитивне право воно:

- створюється людьми, суспільними утвореннями, законодавцями, судами, самими суб'єктами права тощо;
- є результатом їх творчості, цілеспрямованої вольової діяльності;
- існує у вигляді закону, інших джерел, тобто у вигляді зовні вираженої реальності (а не просто у вигляді думки, ідеї).

Позитивне право — це право чітке, визначене, записане в законі, стійке, таке, що захищається особливими державними органами. Але в даному сенсі позитивне право має два значення.

По-перше, суб'єктивне право — як свобода і можливість суб'єкта, конкретної особи, на юридично забезпечену поведінку;

По-друге, об'єктивне право — тут термін «право» близький до термінів «закон», «законодавство», мається на увазі не свобода і можливості поведінки, а щось «об'єктивне». В суспільстві — юридичні норми, виражені в законах, інших джерелах, або в цілому, або як частина.

Саме, об'єктивне право є початковим пунктом при розгляді всього комплексу правових понять. Водночас важливим є значення в юридичній практиці, у житті особи суб'єктивних прав. Адже марно право називається «правом».

Основне призначення цього дуже важливого інституту в житті людей полягає в тому, щоб визначити дозволене і недозволене, тобто визначити юридичні можливості людей, свободу поведінки тих або інших суб'єктів. І цей важливий інститут називається «правом» саме тому, що він за основним своїм призначенням в житті особи покликаний, умовно кажучи, говорити про права [2, с. 26].

Об'єктивне право називають також позитивним правом. Багато явищ, які позначаються словом «право» (такі, як моральні права, права-звичаї) складаються та існують в самому способі життя, у звичаях, у свідомості людей. Вони слугують критерієм оцінки поведінки людини іншими людьми, в громадській думці, для визнання вчинків людини «правильними» або «неправильними», моральними або аморальними, такими, що відповідають звичаям чи ні.

Об'єктивне ж право, на відміну від моралі, звичаїв і особливо вимог природного права, є «позитивним» тому, що певні норми поведінки спеціально створюються (або визнаються) людьми і владно затверджуються в суспільному житті як постійний і незаперечний імперативний критерій для обов'язкової поведінки. Такі норми створюються (або визнаються) для того, щоб імперативно, в загальнообов'язковому порядку визначити — що юридично дозволено, а що — юридично недозволено. І вони у зв'язку з цим отримують певний зовнішній вираз у вигляді законів, юридичних прецедентів, інших джерел права.

Об'єктивне право існує як даність, позитивна реальність — визначена і незмінна до тих пір, доки до неї не будуть у встановленому порядку внесені зміни.

Об'єктивне право в даному відношенні, тобто як позитивне право, можна визнати штучним і постійно існуючим, «заведеним» на безперервну дію для вирішення життєвих ситуацій зовнішнім утворенням (другою природою), що існує в державі.

Характеризуючи поняття теорії позитивного права, необхідно пригадати про те, що в сучасній юридичній науці «під позитивним правом мається на увазі право, що діє в даному суспільстві, розглядається в аспекті його конкретно-визначених змісту і форми, тобто таким, яким воно безпосередньо виступає як регулятор поведінки людей, об'єднаних в єдину державу» [4, с. 234]. Звідси і система понять даної теорії.

У системі понять теорії позитивного права в загальному її баченні можуть бути виділені чотири групи таких понять.

У першу групу понять теорії позитивного права включають поняття, що характеризують саме позитивне право в його статичності. Це поняття позитивного права, його норм, системи, а також поняття системи джерел позитивного права (або системи законодавства).

Друга група таких понять охоплює собою поняття, що характеризують позитивне право в його динаміці, тобто у дії. До їх числа відносяться поняття дії права і його реалізації, правовідношення і юридичного факту, тлумачення права, колізій і прогалин у ньому, законності і правопорядку, правомірної поведінки, правопорушення і правової (юридичної) відповідальності, а також поняття ефективності права.

До третьої групи понять даного роду входять поняття, що відносяться до сфери встановлення норм права, їх впорядкування і вироблення на їх основі тих чи інших правореалізаційних рішень (або здійснення тих чи інших правореалізаційних дій). Такими є поняття правотворчості, систематизації права і юридичної техніки.

Нарешті, до четвертої групи понять такого вигляду відносять всі інші поняття, що не увійшли до перших трьох груп. Це поняття юридичного процесу, юридичної практики, правосвідомості, правового регулювання, засобів права, правової системи [3, с. 45-46].

Потрібно сказати, що названі поняття теорії позитивного права виступають як базові, від них походять або тісно пов'язані з ними багато інших понять, які мають менший ступінь теоретичного узагальнення. Так, наприклад, з поняттям джерела права тісно пов'язані поняття закону і підзаконного акту, а з поняттям системи права поняття галузі й інституту права. Поняття ж тлумачення права охоплює собою такі категорії, як об'єкт, суб'єкти, способи, стадії, результати тлумачення права, з'ясування і роз'яснення права, за якими теж стоять певні поняття.

Названі базові поняття теорії позитивного права навряд чи охоплюють собою всю систему таких категорій, а тому допускається можливість віднесення до їх числа цілого ряду інших.

Яким же чином певні вимоги щодо поведінки людей стають юридичними нормами — загальнообов'язковими еталонами для вирішення конкретних життєвих ситуацій?

Для того щоб відповісти на дане питання необхідно охарактеризувати правотворчу діяльність, оскільки саме вона являється визначальним фактором в процесі формування юридичних норм. Так, під правотворчою діяльністю слід розуміти цілеспрямовану розумову діяльність людей, направлену на те, щоб шляхом узагальнень (нормативних узагальнень) створити моделі для вирішення життєвих ситуацій певного роду, що типізуються, — з тим, щоб ці моделі (норми) були основою для вирішення на практиці всіх випадків, які охоплюються такою нормою. Результатом правотворчої діяльності є нормативний юридичний акт — нормативний документ, через який в позитивне право вводяться нові норми, змінюються або відміняються старі і в якому юридичні норми «живуть», існують.

Головним нормативним юридичним актом є закон. Під законами іноді розуміють будь-який нормативно-правовий акт і навіть право в цілому. Подібне широке трактування закону в принципі допустиме, проте юридично вважається некоректним, бо вносить плутанину до питання про форми права. З формально-юридичної точки зору закон — це не будь-який нормативно-правовий акт і не право в цілому, а тільки певний різновид нормативно-правових актів. Це нормативно-правовий акт, що володіє певними специфічними ознаками, яких немає у інших нормативно-правових актів. По-друге, закон — це нормативно-правовий акт, який, за загальним правилом, приймається найвищим представницьким органом державної влади (парламентом, іншим законодавчим органом) або безпосередньо народом. Дана ознака вважається однією з найважливіших ознак закону. Вона вказує на те, що коло суб'єктів, здатних приймати закони, досить обмежене і ними можуть бути або законодавчі органи (практично завжди), або безпосередньо народ (тільки в порядку референдуму).

Таким чином, доцільно відзначити, що правотворча діяльність виражена через систему нормативно-правових актів являється базою позитивного права та становить фундаментальну основу так званої теорії права законодавця.

Отже, наведені в науковій статті підходи до розуміння позитивного права та права загалом, не вичерпують усього різноманіття концепцій, що демонструють різні виміри та складові термінології правознавства. Тому доцільно навести власне бачення терміну позитивне право, під яким слід розуміти штучне право, що виходить від держави і суспільства та виражається в писаних правових нормах. Формою виразу позитивного права є цілий ряд нормативно-правових документів: закони, судові прецеденти, акти виконавчої влади, які й характеризують особливості правотворчої діяльності.

Використана література:

1. *Алексеев С. С.* Линия права / С. С. Алексеев. — М.: Статут, 2006. — 459 с.
2. *Алексеев С. С.* Право: азбука, теория, философия: опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. — М.: Статут, 1999. — 712 с.
3. *Деревнин А. А.* Юридические понятия в праве / А. А. Деревнин // Академический юридический журнал. № 4 (14) (октябрь — декабрь). — 2003. — С. 46.
4. *Нерсесянц В. С.* Юриспруденція / В. С. Нерсесянц. — М.: НОРМА-ИНФРА, 1998. — 288 с.
5. *Онщенко Н. М.* Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: [монографія] / Н. М. Онщенко / [відп. ред. Ю. С. Шемшученко]. — К.: Юрид. думка, 2008. — 320 с.
6. *Шемшученко Ю. С.* Право / Ю. С. Шемшученко // Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка]. — К.: Юрид. думка, 2007. — С. 360.

Луцький Р. П. Концептуальні підходи щодо розуміння сутності позитивного права.

Позитивне право — це право чітке, визначене, записане в законі, стійке, таке, що захищається особливими державними органами.

Зазначено, що поняття теорії позитивного права виступають як базові, і лише від них похідні або тісно пов'язані з ними багато інших понять, які мають менший ступінь теоретичного узагальнення.

Ключові слова: закон, право, держава, позитивне право, природне право, юридичний позитивізм.

Луцкий Р. П. Концептуальные подходы относительно понимания сущности позитивного права.

Позитивное право — это право четкое, определенное, записанное в законе, стойкое, такое, которое защищается особенными государственными органами.

Указано, что понятия теории позитивного права выступают как базовые, и только от них производные или тесно связанные с ними много других понятий, которые имеют меньшую степень теоретического обобщения.

Ключевые слова: закон, право, государство, позитивное право, естественное право, юридический позитивизм.

Lutsky R. Concept Approaches in Understanding the Essence of Positive Law.

A positive law is a clear, defined, written in the legislation, stable law that is defended by the special public bodies.

It is possible to select in the theory of positive law the following groups of concept:

The first group includes concepts which characterize a positive law in its static. It is a concept of positive law, its norms, system, sources, and also concept of the system of sources of positive law (or systems of legislation).

The second group of such concepts embraces concepts which characterize a positive law in its dynamic that is in operation. Concept of action of law and its realization, legal relationship and legal fact, interpretation of law, collisions and admissions in it, legality and legal order, good behavior, offence and legal (judicial) responsibility, and also concept of efficiency in law are included into this group.

Concepts, which belong to the sphere of establishment of norms of law, their arrangement and making on their basis various legal decisions or actions, are included into the third group of concepts. These are concepts of legal creation, systematization of law and juridical technique.

Finally, the fourth group of concepts covers all other concepts not mentioned in the first three groups. It is a concept of legal process, legal practice, sense of justice, legal adjusting, facilities of law, legal system. It is necessary to say, that the above-stated concepts of theory of positive law are basic, and only their derivatives or closely related concepts have a less degree of theoretical generalization.

Key words: legislation, law, state, positive law, absolute law, legal positivism.